

RECENZIJE, PRIKAZI I INFORMACIJE O PUBLIKACIJAMA – REVIEWS AND INFORMATION ON PUBLICATIONS

Vjera KATALINIĆ – Katja RADOŠ-PERKOVIĆ (ur.): Luca Sorgo: *Memoriae. Dnevnik Luke Sorkočevića (1781-1782)*. Priredila, transliterirala, prevela i komentirala Katja Radoš-Perković, Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Odsjek za povijest hrvatske glazbe – Hrvatsko muzikološko društvo, 2021, 552 str., ISBN 978-953-347-422-9 (HAZU), ISBN 978-953-6090-68-6 (HMD)

Djelatnost Luke Sorkočevića/Luce Sorga (Dubrovnik, 1734. – Dubrovnik, 1789), hrvatskoga diplomata i skladatelja, već više od pola stoljeća intrigira znanstvenike koji s različitih polazišta istražuju njegov životni i profesionalni put nudeći istodobno i uvid u širi društveno-politički i kulturološki kontekst vremena u kojem su nove ideje, pokretane općim prosvjetiteljskim duhom i racionalističkom filozofijom, dopirale i na hrvatsko tlo. Unutar široko postavljenih istraživačkih vizura muzikolozi su, čini se, prilično daleko odmakli u istraživanjima glazbeničke aktivnosti dubrovačkog vlastelina, o čemu, među ostalim, svjedoče i mnoge dosad objavljene znanstvene publikacije, notna izdanja, ali i nosači zvuka s novim interpretacijama izvornih skladbi Luke Sorkočevića. Jedno od reprezentativnijih izdanja svakako je ono dvojezično iz pera muzikologinje Vjere Katalinić o Sorkočevićima, dubrovačkim plemićima i glazbenicima, kao prilog obilježavanju 280. obljetnice rođenja i 225. obljetnice Lukine smrti.¹ Obrađujući diplomatsku aktivnost istaknutog Dubrovčanina, Katalinić već tada upućuje na njegov dnevnik vođen za vrijeme boravka u Beču u drugoj polovici 1781. te na putu natrag prema rodnome

¹ Vjera KATALINIĆ, *Sorkočevići, dubrovački plemići i glazbenici – The Sorkočevićs, Aristocratic Musicians from Dubrovnik*, Zagreb: Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb, 2014.

gradu početkom 1782. kao na izvanredno zanimljiv i višestruko poučan dokument. On razotkriva Sorkočevićeve inozemne kontakte i raznovrsna društveno-kulturna zbivanja, a posredno i pojedinosti iz njegova života i stvaranja. Dosadašnje reference temeljile su se, međutim, na parcijalnom iščitavanju dnevničkih zapisa, pa se ideja o objavi i obradi cjelovitog izvornoga dokumenta nametala sama po sebi. Upravo u okviru projekta Hrvatske zaklade za znanost nazvanog *Umrežavanje glazbom: promjene paradigmi u »dugom 19. stoljeću« – od Luke Sorkočevića do Franje Ksavera Kuhača (NETMUS19)* pod vodstvom prof. dr. sc. Vjere Katalinić otpočeo je rad na transliteraciji i prijevodu izvornoga rukopisa na talijanskome jeziku, ujedno i kao nov vrijedan prinos seriji »Izvori i dokumenti o glazbi«, koju je početkom 1980-ih pokrenuo Ladislav Šaban u okviru Razreda za glazbenu umjetnost i muzikologiju i Zavoda za muzikološka istraživanja JAZU-a (danas: Odsjek za povijest hrvatske glazbe HAZU-a). Rezultat višegodišnjeg rada na izvornome dokumentu jest knjiga koja se nalazi pred nama, a priredila ju je Katja Radoš-Perković, izvanredna profesorica na Katedri za talijansku književnost Odsjeka za talijanistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Radoš-Perković potpisuje uvodnu studiju, transliteraciju, prijevod te komentare, odnosno historiografsko-kritičku analizu sadržaja ovog nadasve zanimljivog memoarskog spisa koji nam pruža potpuni uvid u doživljaje vezane uz Lukinu diplomatsku misiju u Beču, gdje je trebao ostvariti izravan kontakt s carem Josipom II. i visokim dvorskim predstavnicima, te kasnije u njegov povratni put prema Dubrovniku preko Graza, Celja, Ljubljane i Rijeke. Nažalost, početne i završne stranice dnevnika nedostaju i do danas nisu pronađene, pa se pribjelo njegovu objavljivanju u postojećem, krnjem obliku. Ipak, gdje god je bilo moguće rekonstruirati podatke iz sekundarnih izvora ili na kakav posredan način doznati o zbivanjima. To se učinilo s nadom da će edicija iz naslova ponuditi poticajne iskre budućim istraživačima u kreiranju novih pravaca za istraživanje kulturne, intelektualne, političke i društvene povijesti kasnoga *settecenta* te pridonijeti stvaranju sveobuhvatnije slike Sorkočevićevih mreža diplomatskih kontakata i širokoga spektra kulturnih zbivanja kojima je prisustvovao tijekom svojega boravka u Beču i ostalim gradovima.

Knjiga je podijeljena u osam poglavlja uključujući kazalo imena (str. 539-550) i predgovor (str. 7-10). Potonji je sastavila Vjera Katalinić kao jedna od urednica ovoga izdanja i voditeljica projekta u okrilju kojega je započeo istraživački pothvat i iznimno zahtjevan rad na sadržajnoj analizi izvornoga dokumenta. Sam proces rada i uredničke kriterije za transliteraciju rukopisa opširnije tumači priređivačica Katja Radoš-Perković u uvodnoj studiji (str. 11-23), odnosno u drugom poglavlju knjige, u kojem se, osim na neke najvažnije sfere Sorkočevićevih djelatnosti tijekom misije, ukazuje i na mnoge jezično-stilske i gramatičko-pravopisne posebnosti samoga rukopisa. U ovome dijelu ogleđa se naročita kvaliteta izdanja, a poglavito vještina priređivačice ne samo u pogledu vrsnoće prijeslovnoga i prevoditeljskoga umijeća nego i u znanstvenoj akribičnosti kojom je pristupila istraživanju i

identificiranju brojnih imena i osoba koje se u dnevniku spominju. Nesporno je, dakako, da je pristup informacijama danas kudikamo jednostavniji, da nam je »svijet na dlanu« samo jednim klikom i da su se istraživačke smjernice u modernom vremenu ponešto izmijenile. No, pregršt primarnoga i sekundarnoga gradiva još uvijek nije digitalizirano i nedostupno je »na daljinu«, pa je potrebna upornost i »detektivska« logika istraživača da bi se dešifrirale sve nepoznanice koje se pred njim postavljaju. Upravo u tom segmentu ovo nam izdanje nudi vrijednost više: svakomu navedenom imenu pridružuje se bilješka s podacima o točnom grafičkom obliku imena i prezimena te osnovnim biografskim činjenicama, a u petome poglavlju dan je i abecedni popis osoba s tumačenjima (str. 228-259) u koji su uvrštene i sve grafičke inačice prezimena iz izvornika kako bi se budućim istraživačima olakšao pristup bazičnim informacijama i omogućile nadopune, odnosno razriješile neke od nedoumica koje je ovo istraživanje afirmiralo. Takav znanstveni diskurs zahtijevao je podršku stručnjaka raznih profila (Ivana Horbec, Ivano Cavallini, Teodora Shek Brnardić, Vladimir Brnardić, Marko Medved i Nella Lonza), koji su svojim znanjem pripomogli u radu na transliteraciji rukopisa i identifikaciji pojedinih ličnosti spomenutih u dnevniku time znatno pridonijevši konačnom oblikovanju izdanja.

Treće i četvrto poglavlje knjige donose transliteraciju izvornika na talijanskome jeziku (str. 26-226) i prijevod na suvremeni hrvatski jezik (str. 27-227), a objavljeni su paralelno čime je omogućena dostupnost gradiva širem krugu čitateljstva. Osim toga, predgovor i uvodna studija objavljeni su dvojezično, u hrvatskoj i engleski inačici, pa je međunarodna recepcija izdanja time izglednija. Konačno, sedmo poglavlje knjige najopsežniji je dio izdanja (str. 261-537), a donosi faksimil Sorkočevićeva dnevnika koji se čuva u Državnom arhivu u Dubrovniku (HR-DADU-62).

Važnost Sorkočevićeva dnevnika kao vrijednoga kulturnobaštinskoga izvora, a time i njegove objave u stručno priređenoj ediciji, ogleda se u širini područja i tematskih aspekata obuhvaćenih njegovim sadržajem. Osim o glavnome povodu Sorkočevićeva odlaska u Beč vezanog za upoznavanje bečke društvene elite te uspostavu mreže poznanstava s ostalim veleposlasticima u Beču, zbog čega je najveći dio njegovih zapisa posvećen posjetima, objedima, večerama i proslavama kojima se odazvao, iz dnevnika saznajemo podosta i o njegovoj ulozi u pridobivanju austrijskoga pokroviteljstva i zaštite za Dubrovačku Republiku. Spektar vanjskopoličkih tema i Sorkočevićovo osobno tumačenje austrijske i ruske politike naročito intenzivno ispunjaju stranice njegovih memorabilija. Zanimanju za prirodnoznanstvenu problematiku svjedoče susreti s poznatim prirodoslovcima 18. stoljeća, od Ignaza Borna, istaknutog austrijskog mineraloga, do Jeana Baptistea Lamarcka, jednog od utemeljitelja biologije kao zasebne znanstvene discipline. Kulturološko-muzikološke i teatrološke teme zastupljene su u opisima pohoda Metastasiju i opisima poznanstava s Glückom i Haydnom, ali svakako i u intimnim svjedočenjima o vlastitoj skladateljskoj prošlosti. Povjesničari umjetnosti pronaći će, pak, zani-

mljive detalje u opisu umjetnina, dragulja i carskih medalja, a povjesničari crkve podatke o crkvenim uglednicima i odnosu habsburškoga dvora sa Svetom stolicom. Mnogi drugi, tvrdi priređivačica, uživat će u »romanesknim, ali povijesnim dvorskim spletkama, opisima balskih oprava, plesova i posluženih jela, u usporedbama bečke i dubrovačke zimske hladnoće, ali i u britkim ocjenama karaktera sugovornika« (str. 18).

Opisujući atmosferu i svekoliki društveni pejzaž epohe koja veliča snagu duha i samosvijest ljudskoga uma, Sorkočevićev dnevnik i unatoč nekompletnosti izvornika ostaje dokumentom povijesne i kulturne vrijednosti. Valja zaželjeti da istraživanja memoarskih zapisa ovog uglednog Dubrovčanina na svim navedenim područjima dobiju svoj nastavak te da »multidisciplinarna mreža oko Sorkočevića« postane još šira i obuhvatnija. Svojim sadržajem, metodološkim okvirom i načinom obrade izvornoga arhivskoga gradiva ova je knjiga zasigurno hvalevrijedan korak na tom putu.

Ivana TOMIĆ FERIĆ
Split

Gorana Doliner – Stanislav Tuksar – Hrvoje Beban – Tatjana Čunko (ur.): *Glazba i iskustvo povijesti. Svečani zbornik za Sanju Majer-Bobetko = Music and Historical Experience. Essays in Honour of Sanja Majer-Bobetko, Muzikološki zbornici br. 24, Zagreb: HMD – Odsjek za povijest hrvatske glazbe HAZU, 2022, 598 str., ISBN 978-953-347-438-0 (HAZU), 978-953-6090-69-3 (HMD)*

Prošle, 2022. godine, Hrvatsko muzikološko društvo i Odsjek za povijest hrvatske glazbe HAZU-a, objavilo je svečani zbornik za uvaženu hrvatsku muzikologinju dr. sc. Sanju Majer-Bobetko. Ovaj 24. broj iz serije Muzikoloških zbornika, pod uredništvom četiriju muzikologa triju generacija, Gorane Doliner (nažalost pokojne), akademika Stanislava Tuksara, Tatjane Čunko i Hrvoja Bebana, masivno je izdanje od gotovo 600 stranica, koje okuplja čak 33 autora koji su svojim radovima odali počast slavljenci. Sanja Majer Bobetko u hrvatskoj je muzikologiji prisutna više od četiri desetljeća, a njezin su rad upoznale sve generacije toga razdoblja bilo kroz profesionalnu suradnju, iščitavajući njezine radove (neizostavne u obrazovanju i/ili istraživanju hrvatske prošlosti) ili, pak, slušajući njezina zanimljiva i inspirativna izlaganja na brojnim domaćim i inozemnim konferencijama. Iz biografskog priloga na kraju ovoga zbornika tako iščitavamo i da je svečarica u svojem bogatu i plodnom vijeku istraživački fokus stavljala na glazbenu kritiku, estetiku i historiografiju, i to u razdoblju 19. i prve polovice 20. stoljeća, što je zaokružila četirima autorskim knjigama, s oko 170 znanstvenih i stručnih članaka objavljenih u Hrvatskoj i inozemstvu te sa 120 natuknica u hrvatskim i inozemnim refe-

rentnim izdanjima. Od 1978. godine do danas Majer-Bobetko je kao voditeljica i/ili suradnica sudjelovala na imponozantnom broju znanstvenih projekata te je aktivno participirala na 60-ak domaćih i međunarodnih znanstvenih skupova. Zahvaljujući ovako širokoj djelatnosti, bogatim rezultatima, znanstvenim utjecajima, vrijednim profesionalnim kontaktima te jednako važnomu humanom, srdačnom i otvorenim pristupu, Sanja je postala svojevrsan stup hrvatske muzikologije koji ima snagu okupiti 30-ak muzikologa i drugih domaćih i inozemnih autora svjesnih da njezin rad, radilo se o onom istraživačkom, predavačkom, organizacijskom ili publicističkom, diktira izvrsnost u najširem smislu.

Zbornik se, dakle, sastoji od većinski izvornih znanstvenih radova podijeljenih u 6 većih poglavlja: Višestavačna uvertira (17-56), Izvori, stari i novi (59-172), Sinteze i revizije (175-296), Operni intermezzo (299-349), Izazovi (353-398), Skladateljske i glazbeničke ličnosti (401-547) te kratkih Uvodnih napomena uredništva (11-14), životopisa Sanje Majer-Bobetko (549-553) i, na kraju, Dodatka koji uključuju Popis autora (569-572) i Kazalo imena (573-598). Podjelom radova u logički nazvanim poglavljima Uredništvo je nastojalo zaokružiti širok spektar Sanjinih istraživačkih okupacija i preferencija koje se, pogotovo posljednjih desetljeća, okreću i k drugim disciplinama (povijest, povijest umjetnosti, književnost, sociologija, kulturologija i dr.). Time i domaća muzikologija s jedne strane proširuje obzore, a s druge nerijetko otežava ionako kompleksna istraživanja. Interdisciplinarnost koja se logički izrodila naglasila se i ovim zbornikom, kao i posljednjim konferencijama koje su organizirale krovne muzikološke institucije.

Slijedom toga, Uredništvo ovu zbirku otvara poglavljem Višestavačna uvertira, odnosno radom *Iskustvo povijesti. Bilješka uz Sanjin jubilej* još jedne velikanke hrvatske muzikologije – **Marije Bergamo**. Golemo istraživačko iskustvo i sjajni, lucidni i osviješteni pristupi ove znanstvenice i misliteljice daje poglede na mijene muzikološkoga poziva i djelatnosti tijekom zadnjih pola stoljeća. Bergamo raščlanjuje 'muzikološke muke' te problemski promatra teme poput konteksta, osviještenog istraživača, subjektivne interpretacije, odnosno, promjene istraživačke paradigme. Svojevrsnim pogledom odozgo, kako samo najveći mislioci mogu dati, Bergamo uvodi čitatelja u mnoštvo raznorodnih tema ovoga zbornika, jednako kao što neposredno opisuje osebnost, promišljalačku strukturu ličnosti znanstvenice Sanje Majer-Bobetko. Pregledni rad *Teorija – Estetika – Historiografija glazbe* (nažalost preminule) **Gorane Doliner**, jedne od inicijatorica ovoga izdanja, podastire tematski pregled bibliografskog opusa Majer-Bobetko. Kronološkim slijedom Doliner opisuje i valorizira muzikologinjinine radove poštujući kontekst njihova nastanka. U skladu s najduljim istraživačkim fokusom Majer-Bobetko, i Doliner se zaustavlja na njezinim historiografskim temama naglašavajući nužan istraživački senzibilitet potreban za procjenu povijesnih činjenica i interpretacija, kojim Sanja oduvijek vlada. Rad *Sklad znanja i povjerenja* teatrologinje **Antonije Bognar-Šaban** svojevrsni je *hommage* dugogodišnjem profesionalno-prijateljskom

odnosu autorice i slavjenice. Podastirujući zajedničke trenutke, Bogner-Šaban opisuje višegodišnje utjecaje muzikoloških znanja Majer-Bobetko na širenje autoričnih povijesno-kazališnih tema, ali i profesionalni odnos prožet iskrenim uvažavanjem. Posljednji članak prvoga poglavlja, *Humanizam humanistike. Post/metal/trans – Književnost protumačena djeci*, osječke autorice **Ružice Pšihistal** kroz osam kratkih poglavlja problematizira krizu književnosti, pogotovo u sferi hrvatskoga obrazovnog kurikula. Prozivajući postmodernu, postsekularnu ili postapokaliptično postavljenu suvremenu znanstvenu svijest, autorica Pšihistal predlaže rekonstrukciju onoga što je preostalo od književnosti i humanistike.

Drugo poglavlje Izvori, stari i novi donosi niz muzikoloških i kulturoloških radova nastalih na temelju domaćih, starijih i novijih arhivskih izvora. Muzikolozi mlađe generacije **Ana Čizmić Grbić** i **Hrvoje Beban** u članku *Rad s katalozima ili kako do relevantnih izvora: iskustva muzikologa medievalista u Hrvatskoj* iznose rezultate svojega minucioznog rada na sagledavanju gradiva iz korpusa srednjovjekovnih liturgijsko-glazbenih kodeksa na području Hrvatske. Naime, rad na dokumentiranju i katalogizaciji tih izvora započeo je 60-ih godina 20. stoljeća rezultirajući opsežnim inventarnim knjigama danas dostupnim i u digitalnom obliku. Budući da od tada znatnijih pomaka u tom smislu nije bilo, Čizmić Grbić i Beban, oslanjajući se na spoznaje suvremenih stručnjaka (Breko Kostura, Livljanić i dr.), donose vrijedne popise i kritičke opise svih postojećih kataloga. Posežući za blagodatima digitalne humanistike, autori uzimaju u obzir mnoga domaća i inozemna saznanja na temelju kojih predlažu ciljeve za buduća nastojanja medievalističkih glazbenih istraživanja. Nastavljajući u srednjovjekovnom modusu, rad *Glazbala u djelima dubrovačkoga renesansnog filozofa i političara Nikole Vitova Gučetića Monike Jurić Janjik* donosi pogled na tri Gučetićeve djela (*Dijalog o ljepoti, Upravljanje obitelji, O ustroju država*) u kojima autor, među ostalim, raspravlja o glazbi. Njima, prema Jurić Janjik, po uzoru na antičke filozofe aktualizira i argumentira vlastite stavove o puhačkim i gudačkim instrumentima i njihovoj uporabi u različitim društvenim klasama. Time Gučetić nudi odraz »konkretne situacije u renesansnom Dubrovniku« (str. 83). Izvorni znanstveni rad **Mirjane Polić Bobić** *Dnevnik i pisma Ferdinanda Konščaka D. I., misionara u Donjoj Kaliforniji, kao izvori za proučavanje interkulturalnosti na nekadašnjoj granici španjolskoga kraljevstva u Sjevernoj Americi* bavi se izvorima iz sredine 18. stoljeća, nastalim u kontekstu hispanizacije Novoga svijeta, koji i danas s jednakom snagom svjedoče o akulturacijama starosjedilaca i misionara u (s današnjeg kuta) nemilosrdnim uvjetima za život. Vrijedni Konščakovi napisi pridonose ukupnom znanju o nastanku tamošnjih društvenih zajednica, sudarima kultura, ali i osobnim nevdama misionara, jednako kao i Indijanaca. Proučavanjem osobne dokumentacije (pisama i dnevnika) misionara Konščaka, člana nekadašnje Družbe Isusove, autorica istodobno osvjetljava i njihov sadržaj i narativ pozicionirajući ih iz sekundarnih povijesnih ili književnopovijesnih izvora u korpus kolonijalne književnosti. Rad **Hane**

Breko Kusture »*Ad usum chori S. Antonii de Tinio*« – *Kninski rukopisni glazbeni kodeks fra Ivana Kneževića iz 1773. godine* predstavlja do danas malo poznat rukopisni glazbeni kodeks koji se čuva u kninskom franjevačkom Samostanu svetoga Ante Padovanskog. Kao dio autoričina projekta CROMUSCODEX70 pod Hrvatskom zakladom za znanost, rad prvi put stavlja ovaj kodeks u korpus srodnih dalmatinskih i talijanskih izvora te ga tako »upisuje na kartu prisutnosti izvora za glazbu *cantus fractusa* u Europi i Dalmaciji« (str. 119). Usprkos teškoj povijesti kninskoga kraja Kneževićev je kodeks sačuvan, a, prema riječima Breko Kusture, on i danas svjedoči o praksi muziciranja kninskih franjevaca u, mogli bismo reći, jadranskom stilu. Članak splitske muzikologinje **Ivane Tomić Ferić** *Korespondencija dr. Julija Bajamontija: vodič u otkrivanju novih spoznaja o životu i djelovanju splitskoga polihistora*, također pod okriljem zakladnoga znanstvenog projekta (GIDAL), donosi recentne rezultate autoričina dugogodišnjeg bavljenja ovim bogatim arhivskim gradivom. Za potrebe ovoga rada autorica je koristila tek dio Bajamontijeve korespondencije, koja se danas većinski čuva u splitskom Arheološkom muzeju. Riječ je o dijelu koji predstavlja prvoklasni izvor u ocrtavanju Bajamontija, njegovih pojedinih suvremenika, ali i događaja iz onodobnoga Splita, Hvara, Dubrovnika i drugih mjesta na tom dijelu jadranske obale. Uz transkripte i prijevode Tomić Ferić tako nudi uvide u odnose s prirodoslovcem Fortisom, Dubrovčaninom Antunom Sorokočevićem, Trogiranim Botterijem, Hvaranim Raffaelijem i dr., čime se neposredno ogledavaju i društveno-politički te kulturološki aspekti, značenja i uloge onodobnih širih dalmatinskih prostora u europskom kontekstu. Posljednji u poglavlju o novim i starim izvorima u recentnim muzikološkim istraživanjima rad je **Dalibora Davidovića**. Pod naslovom *Štimung*, Davidovićev rad, napisan u domeni estetike glazbe, interpretira relativno star tekst o glazbi Marka Radmija nastao 1931. u Zagrebu kao dio knjižice *Dolje mrtva umjetnosti! Hoćemo živu umjetnost!*, koji je Eva Sedak 50-ak godina poslije 'otvorila' u jednoj radijskoj emisiji kroz razgovor s njegovim autorom. Secirajući Radmijeve postavke o »štimumu«, toj »eterskoj boji« ili »fluidu«, Davidović sistematizira određenje pojma »kako bi se ocrtala genealogija i klasifikacija umjetničkih – ne samo glazbenih – pojava u kojima je štimum... odlučujuće obilježje« (str. 158). S obzirom na kontekst Radmijeva teksta (»umjetnički nihilizam«) on nastoji govoriti o onom bitnom u umjetnosti što ne podrazumijeva tek tehniku i znanje. Stoga tadašnji slabi interes te društveni zaborav koji je potom uslijedio danas uopće ne čudi. Svjestan nestalnosti pojma, kao i današnjega konteksta iz kojega ga reinterpretira, Davidović nanovo iščitava Radmijeve postavke o »štimumu« uz potencijal za prijemljivost onih koji ga mogu razumjeti.

Poglavlje *Sinteze i revizije* sastoji se od osam radova, većinom reinterpretacija starijih tekstova, ali i nekoliko sinteza relativno novih muzikoloških tema. Rad ugledne muzikologinje **Koraljke Kos** *Pluralizam hrvatske glazbe 20. stoljeća u žarištu jednog zaboravljenog koncerta. Studija slučaja* bavi se poznatim Historij-

skim koncertom iz 1916. godine, upriličenim u Hrvatskom glazbenom zavodu, koji je tada, ali i u mnogo navrata poslije, 'provocirao' glazbene pisce i kritičare, ponajviše zbog repertoarnoga odraza pluralizma tadašnje hrvatske glazbe. Analizirajući niz novinskih članaka toga vremena (*Obzor*, *Jutarnji list*, *Novosti* i dr.), autorica se poziva na klasifikaciju glazbene kritike prema postavkama Sanje Majer-Bobetko iz 1994. Uspoređujući te napise sa saznanjima o skladateljima, kontekste nastanka njihovih djela te izvedbu, autorica nudi novi pogled na ovaj u povijesti hrvatske glazbe važan koncert. Rad **Stanislava Tuksara** *The Issue of Modernism in Croatian Music, Arts and Culture around 1900* širokim, interdisciplinarnim pogledom na europska kulturna zbivanja u razdoblju *fin de siècle* otvara pitanja modernosti i konzervativizma na primjerima skladateljskoga kruga (Pejačević, Bersa, Rosenberg-Ružić, Hatze, Dugan i dr.) širih hrvatskih prostora. Umjesto tih uobičajenih podjela (konzervativizam vs. modernizam) Tuksar sugerira kategorije profesionalizma i amaterizma kao i promatranje opusa skladatelja toga vremena kroz prizmu individualnih estetskih principa. Sintetski rad (nažalost pokojne) **Zdenke Kapko-Foretić** *Die Spuren der kroatischen Musik in Deutschland*, mada sažet, obuhvaća golemo povijesno razdoblje u potrazi za 'hrvatskim' glazbenicima koji su djelovali u Njemačkoj. Dotiče se tako Jelića, Jarnovića, von Turanyja, Krežme, Pejačević, ali i Slavenskog, Odaka te, na kraju, Kelemena, Kempfa i dr. Ovim svojevrsnim *hommageom* tim glazbenicima Kapko-Foretić neposredno dočarava nekadašnje i današnje njemačke teritorije koji su (tada, kao i danas) bili plodno tlo za glazbeno djelovanje. Rad bugarske muzikologinje **Stefanke Georgieve** *Bulgarian Students at the Music School of the Croatian Music Institute in the Early 20th Century*, inače dugogodišnje suradnice Sanje Majer-Bobetko, izvanredan je korpus dosad uglavnom nepoznatih informacija o mnoštvu bugarskih studenata u Zagrebu s kraja 19. i početka 20. stoljeća. Na temelju primarnih arhivskih izvora sakupljenih u bugarskim, ali i hrvatskim arhivima, Georgieva progovara o desetak glazbenika školovanih u Zagrebu, a koji su poslije ostvarili zapažene karijere jednako kao i iznimne utjecaje u vlastitim sredinama, kojih se tragovi ponegdje osjećaju i danas. Značaj ovoga rada ujedno je i u osjenčavanju sustavnosti, kvalitete te ozbiljnosti u pristupu glazbenoga obrazovanja unutar Hrvatskoga glazbenog zavoda krajem 19. i početkom 20. stoljeća. O djelovanju uglednoga hrvatskog muzikologa, utemeljitelja Instituta za crkvenu glazbu, svećenika Albe Vidakovića napisana su dva rada. Prvi, **Albe Vidaković kao muzikolog Marijana Steinera** sintetizira Vidakovićevo stvaralaštvo fokusirajući se na nekoliko, možda dominantnih, istraživačkih tema – paleografija, Vinko Jelić, Juraj Križmanić, etnomuzikološke teme, glazbeni arhivi te crkvena glazba u zagrebačkoj katedrali. Prikazom Vidakovićeve rezultata u obradi tih tema Steiner s pravom zaključuje da su njegova minuciozna istraživanja, i to ponajviše u okviru glazbe crkvene provenijencije, velikim koracima pomicala spoznaje o hrvatskoj glazbenoj baštini. Rad **Katarine Koprak** *Gregorijanska paleografija u istraživanjima Albe Vidakovića* logičkim slije-

dom nadovezuje se na Steinerov rad, a s naglaskom na Vidakovićev paleografski doprinos. Detaljno nas uputivši u definiranje paleografskih principa, liturgijskoglazbene rukopisne izvore, a potom i Vidakovićeve istraživanja u tom polju, Koprek se zaustavlja na najstarijem dokumentu latinske liturgije u sjevernoj Hrvatskoj – *Sacramentarium sanctae Margaritae* (MR 126) iz 11. stoljeća, pomoću kojega je Vidaković dokazao kako se od 11. stoljeća neumatsko glazbeno pismo širilo našim prostorima. Rad *Music, Politics, and War: Views on Croatia Two Decades Later Svanibora Pettana* ažurira njegova ranija promišljanja objavljena poslijeratne 1998. godine. Pettan reinterpreтира tada otvorena pitanja o glazbenim pojavama u susretima naizgled različitih tematika konstruiranih kontekstom odcjepljenja Hrvatske od SFRJ-a, a to su: glazbeno jedinstvo, različitosti i komunikacije; reper-toar i dijaspora; proizvodnja, prijenos i posredovanje te rat, glazba i znanost. Posljednji članak ovoga poglavlja, *Iz istarske glazbene riznice (1998. – 2020.) Ivane Paule Gortan-Carlin*, kronološki je pregled vrijednoga muzikološkog projekta istoimenog naslova koji je slijedom dvaju desetljeća poprimio golemi značaj prije svega za širu lokalnu sredinu, a onda i na nacionalnom nivou. Otvaranjem mnoštva novih, prije svega istarskih glazbeno-baštinskih tema, iniciranjem novih projekata, osnivanjem udruga te nizom novih znanstvenoistraživačkih uvida, istarska je Riznica primjer izvrsnosti u usustavljivanju muzikološko-kulturoloških stremljenja u jednoj sredini koja je geografski malena, ali ima velik nacionalni utjecaj.

Poglavlje Operni intermezzo okuplja tri rada iz sfere šire operne tematike 19. stoljeća. Rad *Vjere Katalinić Adelburgov »Zrinyi«, Kuhač i Zagreb: dekonstrukcija jednog mita*, nastao u okviru autoričina znanstvenoga projekta pod Hrvatskom zakladom za znanost, bavi se operom *Zrinyi* hrvatsko-talijanskog violinista i skladatelja s početka 19. stoljeća Augusta Adelburga Abramovića, o kojemu je svojevremeno pisao i F. Ks. Kuhač. Katalinić propituje Kuhačeve iskaze putem kontekstualizacije, prije svega, (ne)prilika oko zagrebačkoga kazališta nudeći i odgovore na uvodno postavljena pitanja. Rad *Rozine Palić-Jelavić Recepcija Zajčeve prve hrvatske nacionalne povijesne opere (Mislav) u doba njezina nastanka* bavi se hrvatskim kulturnim prostorom 70-ih godina 19. stoljeća, odnosno izvedbom i recepcijom Zajčeva *Mislava*. Analizom novinskih glazbenih osvrti i kritika iz nekoliko onodobnih periodičkih tiskovina Palić-Jelavić nudi šire dojmove tadašnjih glazbeno-intelektualnih struktura, ali i razotkriva kulturološke modele kao i značenja tih napisa u kreiranju i razvoju kazališne publike kasnoga 19. stoljeća. Posljednji članak Opernoga intermezza rad je *Opéra national et problématiques sociales en Russie au XIXe siècle* francuskoga muzikologa specijaliziranog za rusku operu 19. stoljeća **Jean-Mariea Jacona**. Nastavljajući se na prethodni članak s otvorenom problematikom široko postavljenog pojma 'nacionalno u glazbi', a na primjeru poznatih opera ruskih majstora (Glinka, Čajkovski, Musorgski, Rimski-Korsakov), Jacono propitkuje uporabu narodnih pjesama i specifične glazbene tehnike kojima potvrđuje društvenu, pa čak i političku ulogu glazbe u definiranju slike ruskoga naroda.

Poglavlje Izazovi obuhvaća četiri znanstvena rada hrvatske, slovenske, američke i irske provenijencije. Sažet, ali jezgrovit kritički rad »oštroga pera« naslova *Novinstvo i etika* ugledne muzikologinje **Bosiljke Perić-Kempf**, nažalost još jedne muzikologinje koja nas je prošle godine napustila, ovaj se put ne bavi glazbenom, nego kulturološkom, preciznije novinskom temom. Rad je zapravo 'krik' za spas novinarstva koje posljednjih godina, prema Perić-Kempf, strmoglavlo gubi na etičnosti, kritičnosti, univerzalnosti i tolerantnosti – ključnim postavkama koje je svojevremeno formulirao ugledni teorijski fizičar Ivan Supek. Pozivajući se na plejadu svjetskih suvremenih filozofa (J. Grupp, P. K. Liessmann, G. Agamben i dr.), Perić-Kempf upozorava na golemi utjecaj novinarstva na sve sfere života, a onda i na poimanje, ulogu i značenje kulture. Stoga apelira, čak i inzistira na svijesti o etici, odnosno slobodnom i odgovornom novinarstvu. Rad američkoga muzikologa **William A. Everetta** *From Screen to Stage with »Mary Poppins« and »Chitty Chitty Bang Bang«* u jednom se aspektu nadovezuje na članak Perić-Kempf, ali sa širokim shvaćanjem teme morala. Everett donosi zanimljive popularno-znanstvene podatke o dvama dječjim filmovima, mjuziklima nastalima prema ranijim romanima koji su ekranizirani 1960-ih kada su prvi put predstavljeni široj javnosti te reinterpretirani i popularizirani početkom 2000-tih usporedo s postavljanjem na glazbenu scenu. Autor raspetljava prilike i sudionike svih medijskih oblika tih dviju priča (roman, film, mjuzikl) propitkujući promjene koncepta obitelji kao ideala društvene zajednice. Everett također promatra ulogu glazbe (pojedinih *songova*) kojima autori ovih djela ostvaruju i naglašavaju željene moralne poruke. Slovenski autori **Leon Stefanija** i **Katarina Bogunović Hočevar** u radu *Osvrt na ženskost u glazbi slovenskih skladateljica* daju povijesni osvrt na djelovanje slovenskih skladateljica, a o kojima se u slovenskoj povijesti glazbe nedovoljno pisalo. Osim toga, autori, potaknuti rezultatima jednoga diplomskoga rada, otvaraju pitanje ženskosti u glazbi, koje, kako navode u zaključku, ostaje i dalje otvoreno. Irski muzikolog **Harry White** u radu *The Tarnished Grace of Celtitude*, koristeći noviji jezični i kulturološki pojam »keltstvo«, promatra rast elementa keltstva u britanskoj i irskoj kulturnoj povijesti kao svojevrsno obilježje identiteta. U tom smislu White promatra i keltsku glazbu (i irsku tradicijsku glazbu) u kontekstu europske umjetničke glazbe te naglašava kako je posljednjih desetljeća keltstvo nepravredno zadobilo radikalne, pa čak i anarhističke konotacije.

Posljednje i najobimnije poglavlje u zborniku posvećenom Sanji Majer-Bobetko, Skladateljske i glazbeničke ličnosti, okuplja osam muzikoloških radova. Rad **Tatjane Čunko** »*Svečani krugovalni prikaz Zemlja*« – nepoznato djelo **Borisa Papandopula** donosi niz novih spoznaja o relativno nepoznatom Papandopulovu djelu iz 1943. Nakon biografskih detalja iz skladateljeva i libretistova života (Bela Pecić) autorica prati tragove nastanka i izvedbe ovoga djela, kao i obradu i nastavak ranijega djela *Zlato* – Papandopulova balet-pantomime iz 1928. godine. Autorica **Lucija Konfic** u radu *Vatroslav Kolander (Varaždin, 1848. – Zagreb, 1912.)*

kao glasovirski pedagog, s posebnim osvrtom na napise o njegovoj »učionici« na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće, nastalim u okviru istraživanja pod Hrvatskom zakladom za znanost, minuciozno osvjetljava život i rad varaždinskoga skladatelja s fokusom na njegovu pedagoškom putu. Autorica dodaje radu i iscrpni prilog s impozantnim popisom Kolanderovih učenika, koji neposredno govori i o konzumiranju glazbenoga obrazovanja u promatranom vremenu i prostoru. *Skladatelji u procjepu vremena (i prostora): ostavština Antuna Kopitovića* rad je **Tatjane Mihačić**, kojim se osvjetljava još jedan neznani hrvatski glazbenik. Ponajprije na temelju skladateljeve ostavštine koja se čuva u dvama arhivima (NSK u Zagrebu i Historijski arhiv u Kotoru) pa zatim i pomoću nekoliko sekundarnih izvora Mihačić donosi uvid u bogatu skladateljsku djelatnost Kopitovića, a djelomice i u recepciju njegovih djela, prije svega onih koja su nastala u Argentini, gdje je proveo većinu života. Muzikologinja **Nada Bezić** u radu *Pabirci o Bersinim gradovima* nastavlja dugogodišnju istraživačku okupaciju šireći je na područje glazbene topografije. Bezić tako, zadirući u Bersine dnevnike, promatra skladateljev životni i profesionalni put s fokusom na gradove u kojima se dulje ili kraće zadržao. Osim iz Dubrovnika, Zadra i Splita, Bezić prati Bersine dnevničke crtice iz Beča, Praga i drugih austrougarskih gradova i tako upotpunjuje spoznaje o skladatelju. Rad **Vilene Vrbanić Maksimilijan Vanka: Portrait of Dora Pejačević (1917)** predstavlja, čini se, jedini sačuvani portret Dore Pejačević nastao 1917. Ocrtavajući odnos između Pejačević i Vanke, Vrbanić nastoji kontekstualizirati specifično vrijeme u kojem se odvijao, uz pogled na Dorino stvaralaštvo. Autorica se posebno osvrće na likovna rješenja portreta interpretirajući značenja specifičnih likovnih elemenata, a posebno je zanimljiva i njezina detekcija sudbine portreta do današnjih dana. Pijanistica i muzikologinja **Tamara Jurkić Sviben** u radu *Glazbenici židovskoga podrijetla i Radio-Zagreb od 1926. do 1941. godine* bavi se temom mahom zaboravljenih glazbenika na našem prostoru. Jurkić Sviben progovara o 20-ak zanimljivih osobnosti koje su djelovale unutar Radio-Zagreba do nemilih ratnih godina iznoseći spoznaje ne samo o njihovu vrijednom radu nego i o bogatom glazbenom radijskom programu koji je uvelike kreirao slušateljsku publiku u zemlji i inozemstvu. Naslova *Tragovima pulske glazbene samosvojnosti – stvaratelji glazbenog identiteta Pule u prvoj polovici 20. stoljeća: Alfredo Martinz* muzikološki je rad **Lade Duraković** koji donosi do danas nepoznate informacije o skladatelju Martinzu. Tako uz biografske crtice o ovom pulske glazbeniku u radu iščitavamo i o njegovu iznimno plodnom glazbenom djelokrugu ponajprije u lokalnoj sredini, kao i o opusu koji je već tada naišao na priznavanje struke, posebice uglednoga tršćanskoga nakladnika C. Schmidla. Dajući popis Martinzovih djela, Duraković nas upućuje i na njihovo revitaliziranje, a znakovito je da su neka već oživljena na pulske glazbenoj sceni. Za posljednji članak zbornika Uredništvo nije slučajno izabralo esejski rad sarajevskoga znanstvenika **Ivana Čavlovića**, još jednoga uvaženog muzikologa od kojega se šira stručna scena regije također nedavno oprostila. Rad

naslova *Sarajevsko druženje sa skladateljem Josipom Magdićem* svojevrstni je epitaf njegovu dugogodišnjem kolegi i prijatelju, skladatelju Josipu Magdiću, ali i Čavlovićev posljednji pozdrav kojim nam se vrlo iskreno, a opet ne odustajući od znanstvenoga znalačkog diskursa, i sam otvara. Kroz brojne crtice o Magdiću i njegovim djelima Čavlović neposredno progovara i o glazbeno-kulturnim i širim društvenim prilikama u SFRJ-u, a posebice u Bosni i Hercegovini. Upravo isticanjem odnosa skladatelja prema stvarnosti Čavlović upozorava na nužni društveno-predmetni kontekst ili tzv. glazbeni intertekst koji izranja iz svakoga djela.

Jednako tako, mogli bismo povući paralelu s radovima u ovom s razlogom obimnom zborniku. Korpus autora, njihova tematska raznorodnost, provenijencije, jezik, metodologije, stil i mnoge druge individualne odrednice svjedoče o raznovrsnosti, ali i dometima, zrelosti i otvorenosti domaće i (možda ipak u većoj mjeri) inozemne muzikologije danas. Otvorenost prema »malim« temama, sloboda u interpretativnom izričaju te reinterpretacija i ponovni pogledi u faktografiju, o kojima u uvodnim redcima piše i Marija Bergamo, zrcale se jednako u zanimljivim radovima ovoga zbornika, koliko i u istraživačkim načelima, odnosno rezultatima slavljenice Sanje Majer-Bobetko. Tragovi autora u svakome radu progovaraju o sadržaju, ali i o njima samima te o trenutku njihova djelovanja. Duboki trag sadašnjega vremena u budućnosti o kojemu piše Čavlović Sanja Majer-Bobetko ostavila je već odavno, a ostavit će ga zasigurno i ovo izdanje Hrvatskoga muzikološkog društva kao presjek istraživačkih misli, interesa, suradnje, pronicljivosti te kritičnosti.

Katica BURIĆ ČENAN
Zadar